

FEDERÁLNÍ
MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ

K č.j. : 011.638/86-ZPO

Příloha III

~~T A J N Ě~~

Výtisk č. : 51

Počet listů: 12

V y s t o u p e n í
ministra zahraničních věcí ČSSR B. CHŇOUPKA

Vážený soudruhu předsedo,
vážení soudruzi,

především bych chtěl vyjádřit vřelé poděkování našim polským soudruhům za velmi dobrou přípravu již 12. zasedání našeho výboru, prvního po prodloužení platnosti Varšavské smlouvy. Děkuji za srdečné přijetí a soudružskou atmosféru, kterou jsme zde ve Varšavě obklopili.

Naše jednání probíhá v mimořádně významném období, pod bezprostředním inspirujícím vlivem události zásadního přelomu - XXVII. sjezdu KSSS, historického sjezdu dalekosáhlého významu pro další rozvoj SSSR a mezinárodních vztahů. Pozorně jsme sledovali s jakou leninskou náročností, všestranností, vědeckou přesností a kritickým postojem sovětští komunisté přistoupili k hluboké analýze vnitřní politiky země a mezinárodní situace zahrnující rozbor prohlubování všeobecné krize kapitalismu a úkoly v boji za mír a bezpečnost. My, čs. komunisté, se s nimi plně ztotožňujeme a hodláme je v souvislosti s nadcházejícím XVII. sjezdem KSČ tvořivě rozvíjet i do našich podmínek.

Zvláště oceňujeme politickou zprávu sjezdu, přednesenou soudruhem Michailem Gorbačovem, v níž jsou vyloženy principiální základy vybudování komplexního systému mezi-

národní bezpečnosti, který se neopírá jen o tradiční schéma parity vojenských sil, ale ve stále větší míře i o její politické, ekonomické, vědeckotechnické a humanitární aspekty. Tento způsob myšlení může napomoci vymanit se ze setrvačnosti a šablon konfrontace a pomoci posuzovat mezinárodní vývoj střízlivě. Teď z pozic partnerství ve prospěch bezpečnosti a strategické stability. Při neochvějném dodržování leninské linie mírového soužití, pevnosti v obhajobě našich zásad a postojů, při taktické pružnosti. Za nejceněnější důkaz toho, že Sovětský svaz takový názorný příklad filosofie novátorského zahraničně politického uvažování důsledně uplatňuje v praxi, pokládáme patnáctiletý program úplného a všeobecného jaderného odzbrojení. Jeho společné prosazování vůči západním partnerům chceme vést na základě formule, že v naší přeexponované době nemůže existovat bezpečnost zemí NATO bez bezpečnosti zemí Varšavské smlouvy. Že bez jejich vzájemné bezpečnosti není možná ani bezpečnost v celém světě.

Podporujeme stanovisko SSSR, aby sovětsko-americká jednání v Ženevě dosáhla v nejbližší době konkrétních pozitivních výsledků. Vítáme projev dobré vůle SSSR neuskutečňovat jaderné výbuchy ani po 31. březnu - až do prvního jaderného výbuchu v USA. Rozhodně odsuzujeme plány USA na rozšíření horečného zbrojení ve vesmíru, jakož i jejich evropskou variantu.

Naše poznatky ukazují, že nové sovětské iniciativy Západ nemohl ignorovat nebo odmítnout. Zejména USA se dostaly do defenzívy. Používají dílčí a otřepané argumenty. Reagují neadekvátně, na základě doktríny neoglobalismu opírající se o vojenskou sílu. V prvních okamžicích proto vytvářely zdání, že k novým sovětským iniciativám přistupují konstruktivně. Avšak, když pominul první dojem, je prakticky odmítly.

Přesto se domníváme, že v nové situaci se Západ dosud definitivně nerozhodl, jak budovat vztahy s našimi zeměmi. Zatím se přiklání ke "klasickému" modelu, který

vychází z pestrého spektra - od tvrdé konfrontace přes méně tvrdou až po projevy jistého realismu. S tím, že se v poslední době začala opět projevat tendence ke zmírnění napětí, i když vývoj vzájemných vztahů po schůzce v Ženevě nelze hodnotit jako uspokojivý.

Soudruzi,

vysoce oceňujeme vystoupení s. Ševardnadzeho. Ukazuje konkrétní cesty, jak efektivně a v co nejkratším čase zúročit bohatství sjezdových myšlenek a úkolů, vyplývajících z posledních sovětských iniciativ. Obsahuje ofenzivní a pružný přístup, kterým byl poznamenán ženevský summit, kterým je proniknuto prohlášení SSSR z 15. ledna 1986 a který byl tak výstižně vyjádřen v závěrečném projevu sjezdu slovy, že si nenecháme vnutit politiku pasivity a bouchání dveřmi.

Plně s těmito podněty souhlasíme a podporujeme je. A toto fórum je právě tím místem, kde je možno poradit, jak přispět k jejich realizaci.

Vycházíme z toho, že nelze sedět se založenýma rukama a čekat, až co přinese zítřek. Naopak, jak ukázaly zkušenosti, je třeba předcházet tomuto vývoji vlastní mírovou ofenzívou. Využívat skutečnosti, že uvnitř samotného světa kapitalismu vznikají nová ekonomická a politická centra soupeření a vyhrocují se rozpory mezi buržoazními státy. Aktivizovat fóra, všechny síly schopné a ochotné napomoci hledání východisek ze situace. Uplatňovat tvůrčí taktiku jednak odhalováním záměrů Západu na jednáních a jednak zkoumat možné cesty dosažení kompromisu oboustranně výhodného.

V rozhovoru se západoevropskými partnery proto argumentujeme, že za dva roky dojde ke změně současné administrativy v USA a vůbec není jisté, jaký zahraničně politický kurs bude nástupce Reagana realizovat a jaký vztah k SOTI zaujme, i vzhledem k ekonomickým limitům země, i vzhledem k otázkám, které nad programem "hvězdných válek" visí. Proto poukazujeme, že je na uvážení, zda mají poslušně

podřizovat svoji politiku riziku vyplývajícímu ze zájmů Washingtonu a spojovat se s ním pupeční šňůrou, anebo zda mají jednat z hlediska vlastních národních a evropských zájmů. Reagují různě. Někteří dávají jasně najevo, že o takové variantě vážně přemýšlejí a jsou proto v úsudcích i činech zdrženliví. Jiní se ostře ohrazují s tím, abychom nedoufali, že takovouto argumentací vrazíme mezi jejich monolitní spojenectví s USA klín. Celkově však z těchto jednání vyplývá, že naše stanoviska jsou účinná a míníme v nich pokračovat.

Pokud jde o bilaterální styky se západními zeměmi, včetně zemí NATO, pokračuje jejich kurs na aktivní politický dialog na úrovni předsedů vlád, ministrů zahraničních věcí a konzultací, který vůči nám zvolili. Neodmítáme jej, naopak, využíváme jej všude, kde je to výhodné. Tento dialog se po deseti letech rozšířil i o USA, s kterými jsme po mnoha peripetiích dokončili jednání o kulturní dohodě, k jejímuž podpisu přijede do Prahy náměstkyně Ridgwayová. Bude to prý i v souladu se závěry nedávné budapeštské porady velvyslanců USA z východoevropských socialistických zemí. Tam mělo být řečeno, že linie Washingtonu vůči nám nemá být tak diferencovaná jako dosud. Má být aktivní a spíše se pohybovat v limitech "tiché diplomacie", nežli halasně rétoriky. Navíc prý "tvrdá" diferencovaná politika působí kontraproduktivně.

Pokud jde o multilaterální fóra, poukazujeme na určité pozitivní výsledky v rámci evropského procesu. Ottawská schůzka o lidských právech i budapeštské Kulturní fórum napomohly k plnění závěrečného aktu. Rád bych při této příležitosti ocenil úsilí maďarských soudruhů při přípravě a organizování tak unikátní akce. Dali jsme na ní jasnou odpověď na pokusy o prosazení filosofie tzv. celoevropské kultury, jedné z forem ideologické diverze vůči socialistickým státům zaměřené na podporu bezbřehé, kosmopolitní a nekonformní kultury jako politicky opoziční síly.

Na bernské schůzce budeme bezpodmínečně trvat na důsledném dodržování jejího mandátu, tedy jednat o kontaktech mezi lidmi, institucemi a organizacemi, a nikoli pouze o plnění ZA KBSE a Výsledného dokumentu z Madridu v socialistických zemích. Majíce na zřeteli i humanitární aspekt komplexního systému mezinárodní bezpečnosti hodláme ofenzívně, promyšleně a argumentovaně vystupovat i v této oblasti. Naší přípravě na tuto závažnou akci napomohla koordinační porada na úrovni vedoucích delegací, kterou před nedávnem velmi pečlivě připravili sovětsí soudruzi.

Průběh posledního kola stockholmské konference dostal podle našeho názoru novou dynamiku, kterou do něho vnesla komplexní iniciativa soudruha Gorbačova a sjezdová jednání. Naším delegacím se podařilo transformovat ducha i literu těchto návrhů do aktivního a pružného přístupu, který umožnil přechod od vytýčení obrysů možné dohody do stadia přímých jednání o příslušných formulacích. Platí to i o problematice nepoužití síly, kde byly státy NATO pod naším neustálým tlakem nuceny vyložit svoji koncepci a předložit první část návrhu pracovního dokumentu. Jsme si vědomi toho, že Západ - jak správně poznamenal s. Ševardnadze - přitvrdil svoji pozici. Dosavadní tempo není dostatečné a dosažené odsouhlasení textu se v převážné většině netýká hlavních otázek. Právě proto se domníváme, že je nutné urychlit práci konference v zájmu přijetí podstatné části závěrečného dokumentu v průběhu příštích dvou kol - - přibližně do poloviny července. Dáváme pokyn našim ZÚ, aby v průběhu přestávky aktivně v tomto směru působily jak na skupinu zemí N+N, tak i na státy NATO.

Příprava na následnou schůzku ve Vídni se stává již vysoce aktuální. Máme řadu signálů - předpokládáme, že takové signály mají také naši přátelé - že i "druhá strana" se již důkladně chystá. V souvislosti se schůzkou některé neutrální a nezúčastněné země, ale i státy NATO, projevují zájem o konzultace. Považujeme proto za potřebné, abychom

se sami v krátké době poradili - a možná ne jednou - o našem společném postupu. Vítáme, že polští soudruzi se ujali úkolu svolat k této otázce poradu na úrovni náměstků ministrů ve Varšavě.

V této souvislosti chceme upozornit na to, že v poslední době někteří západní partneři uplatňují taktiku zdůrazňování otázek 2. koše. Cíl je zřejmý. Znamená, že Západ bude chtít nadále odvádět pozornost od klíčových politických problémů a hlavně zakrývat svou neochotu řešit otázku odzbrojení. Myslíme si proto, že důraz je třeba i nadále klást na problematiku prvního koše. Využívat přitom zvláště skutečnost, že jej Západ - jak známo - neplní, ale dokonce otevřeně ignoruje. Zejména nevystupuje s iniciativami k řešení mezinárodních problémů; je pasivní ve všech jednáních o odzbrojení; navíc zahájil nové kolo horečného zbrojení; podporuje revanšismus a zpochybňuje poválečné uspořádání; vyhlašuje za oficiální politiku snahy o změnu poměru sil, která se stala základem politiky détente. Tím ovšem vůbec nechce říci, že je třeba se vyhýbat diskusím o druhém koši. Naopak. Je třeba je vést, vést je aktivně. A využívat je pro rozvoj ekonomické spolupráce. Současně však i pro odhalování negativního, destruktivního kursu Reaganovy administrativy. Vždyť, jak známo, sankce, omezení, embarga, diskriminace jsou v diametrálním rozporu s ustanoveními Závěrečného aktu i Výsledného dokumentu z Madridu.

Pokud jde o účast ministrů zahraničních věcí na zahájení vídeňské schůzky, domníváme se, že tato úroveň by mohla dát potřebný impuls prohloubení helsinského procesu.

Plně podporujeme stanovisko vyjádřené v komuniké z našeho setkání a potvrzené ve vystoupení s. Ševardnadzeho a dalších ministrů o tom, že zahájení vídeňského fóra na úrovni ministrů zahraničních věcí, by vneslo důležitý politický impuls pro prohloubení celoevropského procesu a pozitivně by mohlo poznamenat další průběh schůzky.

V přípravě na Vídeň bude nutno zintenzivnit spolupráci i v zájmu zvýšení naší ofenzivnosti a adresnosti otázky lidských práv. Na naší straně jsou nejsilnější argumenty - od toho, co se děje v Severním Irsku až po brutalitu vůči nezaměstnaným v západoevropských zemích demonstrujícím za svá práva. Musíme je však koordinovaně a obratně využívat.

Stejně platí o zvýšení účinnosti naší propagandy v západních zemích, jak bylo zapsáno v protokolu přijatém na sofijském zasedání PPV a rozpracováno na poradě tajemníků ÚV našich bratrských stran. Příkladem v této otázce mohou sloužit vystoupení s. Gorbačova v Paříži a Ženevě. Zde se po dlouhé době naše nezkreslené názory dostaly bez cenzury do celého světa.

Uvažujeme také, jako bezpochyby i ostatní bratrské země, o možnosti vystoupit ve Vídni s iniciativou svolání "ekonomického fóra" pod heslem "Rozvojem ekonomické spolupráce k upevnění míru a bezpečnosti v Evropě - odzbrojením k rozvoji". S některými myšlenkami, které bychom mohli pokládat za náš příspěvek do kolektivního rozpracování iniciativ socialistických zemí, bych Vás chtěl již nyní seznámit.

Jeho smyslem a cílem by bylo :

1. Zdůraznit úlohu rozvoje ekonomické a vědeckotechnické spolupráce v boji za mír a bezpečnost a upevnění důvěry v Evropě. Akcentovat v tomto rámci odzbrojení jako základní podmínku normalizace obchodu mezi Východem a Západem a pro uvolnění kolosálních prostředků k rozvoji a k řešení globálních problémů. A to nejen v evropském, ale i ve světovém měřítku.
2. Hledat cesty a formy dalšího rozšíření a prohloubení spolupráce zvláště cestou odstranění diskriminačních překážek, sankcí a podobně.

3. Posoudit možnosti mnohostranné spolupráce i na celoevropském základě majíce na zřeteli úkoly, které nelze řešit silami jednoho státu a potřeby vědeckotechnického rozvoje.

V souladu se Závěrečným aktem KBSE i Výsledným dokumentem madridské schůzky by takovéto otázky spolupráce mohly pokrývat tyto oblasti: obchod; průmyslovou kooperaci; projekty společného zájmu, např. v oblasti nových zdrojů energie, dopravy; vědu a techniku, využití nových technologií atd.

Československá strana navrhuje, aby se Ekonomické fórum konalo 6 až 9 měsíců po zakončení vídeňské schůzky. V případě, že konzultace mezi našimi bratrskými zeměmi vyústí v souhlas s touto iniciativou, jsme ochotni ji přednést na vídeňské schůzce a vyjádřit připravenost zorganizovat ji v Československu.

Když už hovoříme o Vídni, chtěl bych se zmínit i o jednání o snížení ozbrojených sil a výzbroje ve střední Evropě. Nehledě na to, že naše návrhy z konce minulého a začátku letošního roku ukázaly reálné východisko ze současné slepé uličky, Západ odmítl přistoupit k formulaci textu dohody. Domníváme se, že bude nutné vyvinout silný tlak na státy NATO po dvoustranné linii, aby bylo možné zahájit redakční práci. V jejím průběhu by se mohla vyjasnit a postupně řešit celá řada sporných otázek. K tomu pokládáme za účelné rozvinout i patřičnou kampaň ve sdělovacích prostředcích. Tedy vystupovat proti ničím neopodstatněným iluzím vytvářeným Západem, založeným pouze na našich jednostranných ústupcích.

V Ženevě nedávno proběhla trojstranná výměna názorů mezi ČSSR, NDR a NSR o vytvoření zóny bez chemických zbraní v centrální části Evropy, která by napomohla jejich globálnímu zákazu a likvidaci. NSR odmítá náš návrh s tím, že dává přednost globálnímu řešení. Jejím představitelům jsme vysvětlili, že regionální kroky v žádném případě

nemohou zabrzdit, ale naopak urychlit tento proces. Ze strany opoziční SPD /Bahr/ byl vyjádřen názor, že se USA připravují rozmístit v Evropě chemické zbraně nové generace. V této otázce hraje NSR významnou roli. SPD proto doporučuje důsledně trvat na jednání s NSR o této naší iniciativě, a navíc zvážit rozšíření zóny bez chemických zbraní i o teritorium Belgie, Holandska, Lucemburska a Polska. Oceňujeme iniciativu bulharských a rumunských soudruhů na vytvoření stejné zóny na Balkáně. Děkujeme za podporu, kterou nám bratrské země poskytují při prosazování našeho návrhu.

Podílíme se i na rozvoji prakticky všech forem spolupráce při řešení ekologických problémů. Tato dříve čistě odborná, a dokonce lze říci i opomíjená otázka, se stále více dostává i do politických poloh. Není prakticky ani jednoho našeho jednání s NSR, ale ani s Rakouskem, a dokonce se Švédskem a Dánskem, kde by tento problém nebyl nastolován. Vzhledem k jeho aktuálnosti jsme zahájili jednání i po linii KSČ a SPD. Začátkem tohoto roku proběhlo zatím první kolo, na němž obě strany vyložily své všeobecné politické přístupy. Rozhovory považujeme za užitečné a dohodli jsme se na jejich pokračování na podzim.

Vážení soudruzi,

zvláštní pozornost přikládáme dalšímu upevňování jednoty a semknutosti států Varšavské smlouvy, prohlubování vzájemné všestranné spolupráce a zefektivňování koordinace naší zahraničně politické činnosti. Jen tak totiž je možné čelit sladované a přitom diferencované politice imperialismu. Plně souhlasíme s vystoupením Eduarda Amvrosejeviče, že v oblasti koordinace máme ještě nemalé rezervy a že je třeba do těchto kontaktů vnést méně formalismu a více bezprostřednosti.

Vítáme, že zasedání politického poradního výboru se opět konají pravidelně a že se na nich úspěšně uplatňují nové, netradiční formy práce. Vysoce jsme ocenili neformální setkání vedoucích našich delegací po posledních zasedáních

PPV, zvláště však skutečnost, že soudruh Gorbačov se ještě ve stejný den, kdy ukončil svá ženevská jednání s prezidentem Reaganem, sešel s nejvyššími představiteli našich bratrských zemí u nás v Praze a pohotově o schůzce informoval. S uspokojením konstatujeme, že také činnost našeho výboru ministrů se na základě pokynů politického poradního výboru a v souladu s požadavky doby oživila. Zvláště vítáme možnost zítřejší výměny názorů "od srdce".

Stále častěji se setkávají naši náměstci na monotematických poradách. Poslední, berlínská, byla, dá se říci, zkušebním krokem ke zlepšení vzájemné informovanosti a vytvoření předpokladů pro budoucí koordinaci naší politiky vůči rozvojovým zemím a hnutí nezúčastněných jako celku, regionům, seskupením i jednotlivým zemím. Plně souhlasíme se závěrem porady, že nazrála doba přistoupit rozhodněji ke koordinační činnosti na základě konkrétního rozdělení úkolů.

Osvědčuje se rovněž praxe vytváření pracovních skupin expertů, které vypracovaly řadu podkladových materiálů, resp. návrhů dokumentů pro zasedání našeho výboru.

I dnes máme před sebou návrh výzvy k bezjaderným zónám v Evropě, který připravila pracovní skupina v Sofii, s jehož textem souhlasíme.

Krokem vpřed ke zlepšení mechanismu naší spolupráce bylo schválení protokolu na posledním sofijském zasedání PPV. V návaznosti na tento dokument a na předchozí výměnu názorů nám polští soudruzi předložili návrh na vytvoření mnohostranné skupiny pro aktuální vzájemnou informaci. Rád bych polským soudruhům poděkoval za jeho rozpracování a vyjádřil naši připravenost co nejdříve a angažovaně se účastnit na práci této skupiny.

Domníváme se, že by mělo jít o stabilní orgán se stálým aparátem - se sídlem v Moskvě, kde máme všichni materiálně dobře vybavené zastupitelské úřady a nejsilnější diplomatické sestavy. Měl by být složen ze speciálně jmenovaných představitelů. Myslíme si, že má-li se taková

skupina stát místem pro výměnu informací a názorů při naplňování iniciativ PPV a současně představovat impuls pro vytvoření pracovního mechanismu naší spojené organizace, měla by v sobě zahrnovat jeho základní stabilizující a funkční prvky: místo, stálost představitelů, pravidelnost schůzek a vytvoření informačního zázemí. Jinak si těžko představit, že by mohli kvalifikovaně a operativně posuzovat takové otázky, jaké se mají na mysli, tedy především vývoj mezinárodní situace, zastavení zbrojení a odzbrojení, přístup Západu vůči našim bratrským zemím a ostatní záležitosti, o které máme zvláštní zájem a jež si žádají naše promptní přístupy.

Měli bychom proto činnosti skupiny věnovat patřičnou pozornost na našich zasedáních. Pokud jde o její vytvoření - mám tím na mysli vytvoření pracovní skupiny a praktické otázky s tím spojené - navrhuje, aby se naši představitelé co nejdříve sešli k posouzení těchto otázek. Budou-li soudruzi souhlasit, můžeme navrhnout Prahu jako místo takového setkání. Můžeme přitom vycházet ze všeho pozitivního, co v podobném směru již existuje. Ať jsou to konzultace mezi našimi ministerstvy na dvoustranné úrovni, zejména při schůzkách organizovaných "ad hoc" metodou, které považujeme za mnohem efektivnější než meziministerské konzultace podle dlouhodobě vypracovaného plánu. Anebo ať to jsou takové mnohostranné akce, jakou byla nedávná informace, kterou našim soudruhům na vysoce kvalitativní úrovni poskytl soudruh Karpov v Budapešti. Svůj význam při zdokonalování takového mechanismu samozřejmě sehrává i zdokonalování jeho technické stránky.

Soudruzi,

zbývá mi ještě vyjádřit se k návrhu komuniké, který je našemu zasedání předložen ke schválení. S jeho obsahem souhlasíme a doporučujeme jeho přijetí. Jsme názoru, že odráží společné pozice našich zemí na klíčové otázky mezinárodní situace. Stejně tak souhlasíme s textem protokolu.

Vážený soudruhu předsedo,
vážení soudruzi,

průběh našeho dnešního jednání ukazuje, jak mnohotvárné, složité a přitom neodkladné úkoly nás čekají. K jejich řešení bude zapotřebí mimořádné úsilí, diplomatický um a průbojnost. Jen tak můžeme úspěšně naplňovat generální linii našich bratrských stran v oblasti zahraniční politiky. Jsme přesvědčeni, že konstruktivním a pozitivním příspěvkem k tomu bude i toto varšavské zasedání našeho výboru ministrů.

Děkuji za pozornost.